

СЕКЦІЯ 5. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ І ПОДАТКИ ПОВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА

Волкова В. В.

доцент кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Апенюк А. І.

здобувачка вищої освіти
ОП «Міжнародний бізнес. Бізнес-переклад»
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Державний бюджет відіграє ключову роль у фінансовій системі та розвитку будь-якої країни як невід’ємний складник становлення незалежної держави. Він слугує важливим інструментом для стимулювання економічної активності та регулювання економіки з метою досягнення соціально-економічного розвитку, визначеного довгостроковими загальнонаціональними цілями, шляхом політики доходів і видатків.

Фінансування оборони, збереження територіальної цілісності, функціонування законодавчої, виконавчої та судової влади, систем охорони здоров’я, освіти тощо – це основні функції, які держава повинна забезпечувати для своїх громадян. Реалізація цих функцій безпосередньо залежить від обсягу фінансових ресурсів, тому кожна держава прагне створити збалансований централізований фонд грошових коштів – державний бюджет.

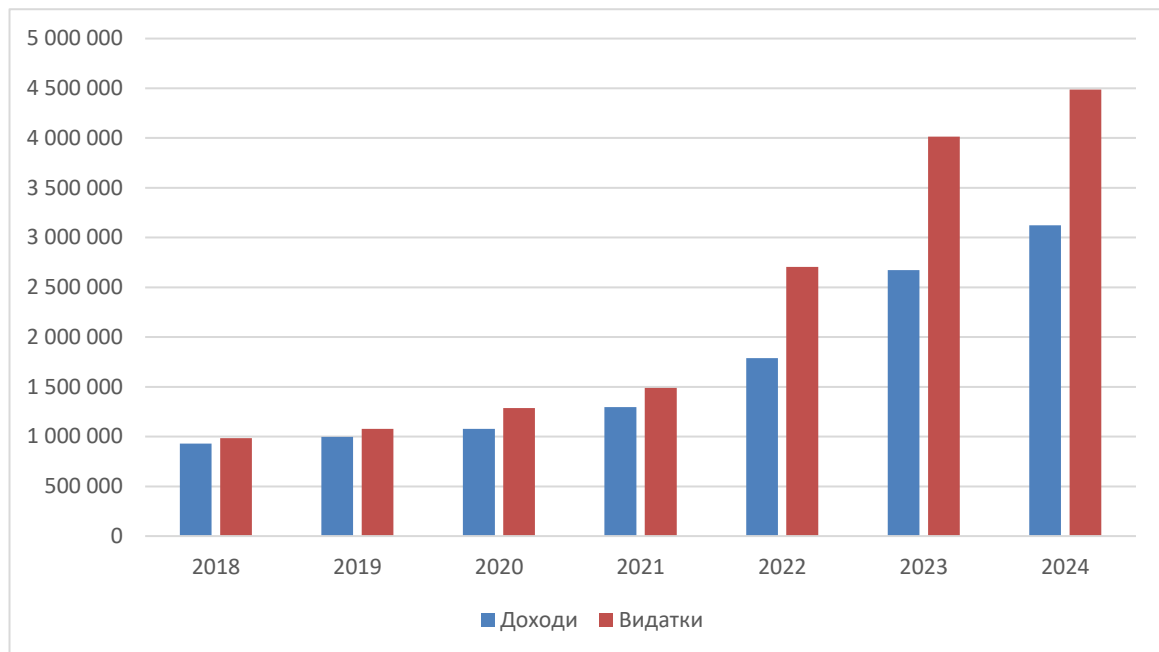
Мета роботи – дослідити особливості формування та структури доходів державного бюджету України в умовах воєнного стану, виявити основні джерела наповнення бюджету, а також визначити шляхи забезпечення стабільного бюджетного фінансування для підтримки обороноздатності держави та соціально-економічної стійкості.

Основна частина. Доходи державного бюджету України в умовах воєнного стану зазнали суттєвих змін як за структурою, так і за джерелами наповнення. Воєнна агресія Російської Федерації спричинила глибокі економічні потрясіння, що вплинули на діяльність підприємств, зайнятість населення та платоспроможність суб’єктів господарювання, а відтак – і на надходження до бюджету.

Державний бюджет реалізує свою сутність через механізми формування доходів і цільового використання видатків. Видатки державного бюджету – це витрати держави на загальнодержавному рівні, що необхідні для виконання нею своїх функцій. Вони відображають соціально-економічні відносини, які визначають напрями використання централізованих фінансових ресурсів відповідно до законодавства. Доходи ж – це частина централізованих фінансів держави, врегульована нормативно-правовими актами, яка забезпечує виконання функцій держави. Вони формуються у процесі відносин держави з підприємствами, організаціями, установами та фізичними особами під час стягнення бюджетних платежів.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р., характер доходів і видатків бюджету зазнав істотних змін (рис. 1). Упродовж

останніх п'яти років спостерігалось зростання як доходів, так і видатків бюджету, однак під час цього зберігався хронічний бюджетний дефіцит. Війна ж суттєво змінила ситуацію – у 2022 р. видатки зросли на 1 215 897,4 млн грн, або на 81,5 %, порівняно з 2021 р. (з 1 490 525,9 млн грн у 2021 р. до 2 705 423,3 млн грн у 2022 р.).

*Рисунок 1 – Динаміка доходів та видатків
Державного бюджету України у 2018–2024 рр., грн
Джерело: сформовано автором на основі [1]*

Дохідна частина також зросла, однак темпи приросту були значно нижчими. У 2022 р. доходи склали 1 787 395,6 млн грн, що лише на 37,8 % більше, ніж у 2021 р. (1 296 852,9 млн грн). Це призвело до значного розширення дефіциту бюджету – з –197 937,4 млн грн у 2021 р. до –914 701,7 млн грн у 2022 р. Отже, дефіцит перевищив третину доходів (приблизно 34 %).

У 2023 та 2024 р. зберігається тенденція до зростання видатків: у 2023 р. – 4 014 411,8 млн грн, у 2024 р. – 4 486 682,7 млн грн, що на 1 309 388,5 млн грн більше за показник 2022 р. Доходи у ті ж роки становили 2 671 998,0 млн грн у 2023 р. та 3 122 713,4 млн грн у 2024 р., що все одно не покриває видаткову частину, а дефіцит сягнув рекордних значень – –1 333 110,7 млн грн у 2023 р. та –1 358 500,1 млн грн у 2024 р.

Зниження надходжень до державного бюджету пояснюється низкою чинників. По-перше, держава ухвалила рішення заморозити рівень мінімальних соціальних гарантій, які використовуються для розрахунку заробітних плат, пенсій, стипендій, допомог у зв'язку з безробіттям тощо, тобто є джерелами доходів громадян, із яких сплачуються податки. Станом на 1 січня 2023 р. мінімальна заробітна плата залишилася на рівні 6 700 грн, як і у попередньому бюджетному році. Прожитковий мінімум на одну особу становив 2 589 грн, а мінімальна пенсія – 2 093 грн, як і було передбачено в Законі на 2022 р. [2].

По-друге, через війну з 24 лютого 2022 р. понад 10 млн громадян були змушені покинути територію України, рятуючись від небезпеки. Це суттєво скоро-

тило кількість платників податків, що вплинуло на надходження від податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість та інші платежі.

По-третє, значна частина підприємств припинила свою діяльність, що спричинило низку проблем: зменшення надходжень від податку на прибуток, скорочення робочих місць і, відповідно, зниження сплати єдиного соціального внеску. За даними ДПС, у 2022 р. надходження (сальдо) до зведеного бюджету за платежами, контрольованими Державною податковою службою, склали 1 091,4 млрд грн – це на 9,9 % більше, ніж у 2021 р. [3].

Висновки. Державний бюджет України в умовах воєнного стану зазнав суттєвих змін: видатки стрімко зросли, особливо на оборону та соціальну сферу, а доходи скоротились через падіння економічної активності, міграцію населення та зменшення податкових надходжень. Це призвело до значного дефіциту бюджету. Для покращення ситуації варто посилити контроль за видатками, підтримувати малий бізнес, легалізувати тіньову економіку, забезпечити прозорість бюджетних процесів і розширювати міжнародну фінансову підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виконання державного бюджету України з 2008 по 2025 pp. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2022/>
2. Про Державний бюджет України на 2022 р.: Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
3. Державна податкова служба України. Новини: У 2022 р. до зведеного бюджету надійшло понад 1 трлн грн платежів, що контролюються ДПС. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/733052.html>

Ванькович Д. В.

д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ СПІВВІДНОШЕННЯ СТАВОК НА НАДХОДЖЕННЯ З ПОДАТКУ

Вступ. Очікувана інтеграція України з ЄС висуває потребу гармонізації вітчизняної податкової політики з європейським механізмом оподаткування. Податкова політика кожної країни містить національні пріоритети й відповідні індивідуальності у системі оподаткування. Водночас національні податкові системи країн дотримуються векторів загальноєвропейської інтеграції. Тому для України на теперішньому етапі важливим стає досвід податкового реформування в країнах Європейського Союзу, який дасть змогу обрати власну адаптивну податкову стратегію.

У цьому контексті варто звернути увагу на одне з найновіших європейських досліджень [2], у якому обґрунтовується висновок, що наближення в країнах